

УДК 811.161.2'366.56'367

DOI: 10.18523/lcmp2522-9281.2023.9.31-49

Наталія Ясакова (Nataliia Yasakova)

<https://orcid.org/0000-0002-6810-8080>

НАЦІОНАЛЬНЕ МИ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІАТЕКСТАХ 2022 РОКУ: КОНСТРУЮВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС АНТИКОЛОНІАЛЬНОЇ ВІЙНИ

Abstract

NATIONAL WE IN UKRAINIAN MEDIA TEXTS IN 2022: CONSTRUCTION OF IDENTITY DURING THE ANTI-COLONIAL WAR

Background. National identity is a dynamic phenomenon that is discursively constructed through use of various language means, including the pronoun “we.” Perception of a nation as a political community results in usage of the national we in specific contexts, while practical use of the national we in various discourses has an impact on construction and support of the national identity.

Contribution to the research field. This research sets the parameters of discursive construction of the Ukrainian national identity represented in the media texts through use of the national we.

Purpose. The purpose of this article is to analyse the use of the national we that appeared in Ukrainian media texts in the year of the full-scale Russian invasion of Ukraine. Study materials were selected from the articles published on The Ukrainian Week’s website during 2022.

Methods. A descriptive method was used for this research as a part of the discourse analysis.

Results. Semantic zones related to the discursive construction of the Ukrainian national identity using the national we were highlighted: 1) the need to understand one’s national identity; 2) national character (stereotypical Ukrainian); 3) physical measurement of existence of a nation (people and territories); 4) historical memory; 4) culture; 5) present; 6) future; 7) tasks to be solved for adequate existence of the nation. The important element of understanding the

national uniqueness is determining one's distinction from the enemy which, among other things, is verbalised through we — they opposition. The common past that determines the present and the future, and the tasks the Ukrainians face are mentioned more often than the other semantic zones.

Discussion. *In all semantic zones construction of the national we is affected by the colonial past of Ukraine and the necessity to resist the Russian imperial narratives and defend against the full-scale armed invasion of Russia. The direction for the research is to study the discursive construction of the Ukrainian national identity during XX–XXI centuries in the context of the postcolonial research trends using various language means.*

Key words: pronominal words, language unit functioning, media text, media discourse, national identity, functional and semantic category of personality, social factors of language changes, postcolonial linguistics.

Проаналізовано функціонування національного ми в текстах журналу «Український тиждень», оприлюднених упродовж 2022 р. Виокремлено семантичні зони, пов'язані з дискурсивним конструюванням української ідентичності. На спосіб її вибудовування вплинула потреба протидіяти російським імперським наративам і оборонятися від збройного вторгнення Росії.

Ключові слова: займенникові слова, функціонування мовної одиниці, медіатекст, медіадискурс, національна ідентичність, соціальні чинники мовних змін, постколоніальна лінгвістика.

1. Вступ

Своєрідна невловимість і водночас вагомість сенсів особових займенникових слів здавна привертала увагу лінгвістів. Із розвитком наукових уявлень про мову і людину як її носія змінилося бачення цих специфічних мовних одиниць, що втілюють єдність пізнавальної та комунікативної сфер. Аналіз особових займенників як складників мовної системи було доповнено описом їхньої функційної різноманітності, порушено питання ролі цих слів у контексті прагматики, участі у вибудовуванні соціально важливих феноменів, формуванні суспільної думки.

З-поміж займенникових слів, параметри вживання яких соціально детерміновані, особливе місце посідає *ми*, де граматичне значення числа не виражає кількісний вияв однотипних об'єктів, а вказує на групу осіб, до яких мовець зараховує себе. Своєрідність множини *ми*, що охоплює ін-

ключивну та ексклюзивну реалізації, уможливила надзвичайну важливість цього слова для формування та функціонування різних спільнот і перебігу комунікації.

Наукові праці українських мовознавців переважно висвітлюють роль *ми* як одного з-поміж багатьох займенникових слів у текстах різних стилів (Олексенко, 2015; Сирко, 2015; Калашник, 2016, 2017; Дяченко, 2017; Ясакова, 2018; Дарчук, 2020; Калашник, Олексенко, & Халіман, 2022). Найдокладніше вживання особових прономінативів описано в інтимній ліриці, визначено і проаналізовано найпоширеніші складники художньо-семантичної структури тексту, у творенні яких беруть участь займенникові одиниці (див.: Калашник, Олексенко, & Халіман, 2022). Окремо функційну багатогранність *ми* в українській мові представлено в низці праць, що дають ґрунтовніше уявлення про референційний потенціал цього слова (Ясакова, 2012, 2017; Жуйкова, 2022а, 2022б).

Менш докладно на матеріалі української мови досліджено прономінативи з погляду їхньої ролі в дискурсах різного типу, мовного втілення маніпулятивних стратегій, що особливо актуально для *ми* — мовної одиниці, яка окреслює спільність осіб в опосередкований спосіб, через співвіднесення з особою мовця. Наприклад, І. Шкіцька слушно відносить займенникові слова до «маніпулятивно маркованих» мовних засобів і описує випадки вживання *ми* для реалізації маніпулятивної стратегії позитиву в українській мові (Шкіцька, 2012, с. 110–111, 165).

Хоча використання особових займенникових слів першої особи множини для побудови спільнот та ідентичностей неодноразово було предметом вивчення на матеріалі різних мов (див. напр.: De Cillia, Reisigl, & Wodak, 1999; Íñigo-Mora, 2004; Dam, 2015; Gyuró, 2015; Liu, 2023), в українському мовознавстві *ми* рідко ставало об'єктом дослідження як показник і засіб творення соціальних спільнот, ідентичностей різного типу. Зокрема, М. Жуйкова проаналізувала прономінативи *ми*, *наш* (*наше*) як маркери національної ідентичності в науковому та епістолярному мовленні А. Кримського (Жуйкова, 2021).

2. Теоретичне підґрунтя дослідження

Теоретичні засади дослідження ґрунтуються на визнанні тісного зв'язку мовних і мисленнєвих категорій, що зумовлює участь мовних одиниць у репрезентації та формуванні соціальних ідентичностей різних

типів, а також на врахуванні змінності ідентичностей, а отже, й характеристик мовних засобів під впливом соціальних чинників. Багатоманіття функцій, які виконують особові займенникові слова в різних типах дискурсів, різних комунікативних ситуаціях і контекстах, дає змогу адекватно потрактувати та систематизувати теоретична модель, що ґрунтується на співвідношенні інваріант — варіант. Систему функційних варіантів семантики персональності розглядаємо як наслідок модифікації за різними параметрами онтологічно первинних персональних значень першої, другої та третьої осіб. На появу тих чи тих варіантів, закономірності вживання засобів їх мовного втілення (особових займенникових слів, дієслівних форм, специфічних синтаксичних конструкцій) істотно впливають позалінгвальні чинники. Тому перелік, ієрархія персональних значень, що властиві текстам певного періоду або творам окремих авторів, засвідчують актуальні для суспільства або особистості ціннісні орієнтири (Ясакова, 2016, с. 52).

У комплексному дослідженні функційно-семантичної категорії персональності української літературної мови ми зауважували, зокрема, актуалізацію в публіцистичних текстах *ми*, що вказує на українців як націю (Ясакова, 2016, с. 52). Таке національне *ми* вважаємо різновидом ідеологічного *ми*, яке своєю чергою є одним із семантико-прагматичних варіантів значення першої особи. Вторинні семантико-прагматичні варіанти, крім власне персональної семантики, містять додаткову інформацію, істотну для перебігу комунікації (Ясакова, 2016, с. 206). Ідеологічне *ми* є таким варіантом категорійного значення першої особи, який стосується мовця опосередковано, як представника групи осіб, що формується на основі уявлень про неї. На відміну від корпоративного *ми*, належність до якого зафіксовано на формальному рівні — особа є працівником установи, підприємства, членом спілки тощо, ідеологічне *ми* вказує на соціальну групу, що не має чітких меж і стосується національної належності, політичних переконань, релігійних уявлень тощо.

За визначенням Б. Андерсона, нація — це «уявлена політична спільнота — при тому уявлена як генетично обмежена і суверенна» (Андерсон, 2001, с. 22). Хоча більшість членів цієї спільноти особисто не знають одне одного, вони відчують належність до неї завдяки тому, що перебувають у спільному культурному просторі, важливим творцем якого нині є медіа. Як зазначає В. Кулик, практика медійного інформування вибудовує для читачів або глядачів образ нації, подаючи їх самих як її природну частину та утверджуючи пріоритет національної ідентичності

над будь-якими іншими (Кулик, 2010, с. 135). Національна ідентичність є складним динамічним феноменом, що не має абсолютної цілісності, виявляючись через множину реалізацій. «Національні ідентичності не є повністю послідовними, стабільними та незмінними. Навпаки, їх слід розуміти як динамічні, крихкі, “вразливі” і часто неузгоджені», — наголошують дослідники австрійської ідентичності, аргументуючи потребу аналізувати різні корпуси даних, що представляють публічні, напівпублічні і приватні сфери (De Cillia, Reisigl, & Wodak, 1999, p. 154). Упродовж існування нації її уявлення про себе зазнає поступових або й раптових змін. Зокрема, за спостереженнями Е. Сміта, «героїчне» бачення національної ідентичності, характерне для новітніх незалежних держав, згодом може поступитися місцем прагматичному (Сміт, 2004, с. 26–27). Логічно припустити, що широкомасштабне вторгнення Росії в Україну, здійснюване під відверто антиукраїнськими гаслами, спричинило істотні зміни української національної ідентичності.

Дослідження аналітиків дискурсу і соціолінгвістів, як слушно зазначає Л. Дам, доводять центральну роль мови у формуванні та передаванні ідентичностей, а також індексування у мовних практиках відповідних ідентичностей через конкретні лінгвістичні форми, зокрема особові прономінативи (Dam, 2015, с. 33). Вивчення мовних засобів вербалізації національної ідентичності на матеріалі різних джерел з урахуванням прагматичних чинників дає змогу систематизувати аспекти конструювання, ретрансляції і трансформації образу нації. Отже, аналіз уживання національного *ми* в медіатекстах, з одного боку, уможливорює ґрунтовне вивчення мовних механізмів функціонування займенникових одиниць, розширення відомостей про семантико-прагматичні варіанти персональної семантики, з іншого, встановлює актуальні для мовної спільноти характеристики нації.

Мета нашої статті — проаналізувати параметри вживання національного *ми* в українських медіатекстах, що з’явилися в рік повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Оскільки агресор заперечував право українців на власну ідентичність, природно, що українські медіа активно долучилися до конструювання образу української нації, який відповідає викликам війни.

3. Методи та матеріал дослідження

У дослідженні використано описовий метод у контексті аналізу дискурсу, що передбачає вивчення впливу мовних феноменів на суспільні

явища і процеси. Такий підхід дає змогу встановити роль особового займенникового слова *ми* в дискурсивному конструюванні національної ідентичності. Матеріалом для дослідження стали оприлюднені впродовж 2022 року висловлювання з журналу «Український тиждень», які були дібрані за допомогою Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК), а також тексти публікацій, які містять згадані висловлювання і розміщені на сайті видання.

У поліфонії українського медійного дискурсу журналу «Український тиждень» належить особливий голос. Видання, що посідає активну проукраїнську позицію, має значний авторитет з-поміж освічених українських читачів, які в різний спосіб впливають на життя країни і здатні поширювати оприлюднені в журналі наративи. Тож аналіз функціонування національного *ми* в текстах «Українського тижня» оприявнює важливі й актуальні аспекти конструювання української національної ідентичності в медійному дискурсі.

4. Закономірність вербалізації національної ідентичності за допомогою займенникового слова *ми*

Дослідники феномену нації зауважили особливе значення *ми* для формування уявлення про цю специфічну спільноту. «Є підстави стверджувати, що націоналізм — це насамперед ідеологія першої особи множини. Вирішальне питання, пов'язане з національною ідентичністю, полягає в тому, як будується національне “ми” і що мається на увазі під такою конструкцією», — зазначив М. Білліг (Billig, 1995, р. 70). Міркуючи про сутність нації як уявленої спільноти, учений постійно оперує словом *ми*, подаючи його в лапках, адже це особливе *ми*. Наприклад, потребу кожної нації мати унікальну назву пояснено так: «...Магія “нашого” імені має велике значення для “нас”, незалежно від національного “ми”: воно вказує на те, ким є “ми”, і, власне, що “ми” є» (Billig, 1995, р. 73). Здатність слова *ми* долучати мовця до необмеженої кількості осіб за ознакою, що може бути репрезентована в реченні, ширшому контексті або й встановлена завдяки фоновим знанням носіїв мови, дає змогу окреслити ту кількісно невизначену, проте обмежену спільноту, яка є нацією. Залежність трактування *ми* від ситуації спілкування, з одного боку, уможливорює потрібну множинність інтерпретацій, а з іншого — забезпечує присутність найбільш визначеного комунікативного і пізнавального центру — я. Займенникове слово дає змогу уникнути прямого називання тоді, коли це

потрібно, і зарахувати до національних надбань, спільного минулого різні об'єкти, факти, постаті — будь-що і будь-хто можуть стати *нашими*. За влучним зауваженням Е. Бенвеніста, «унікальність і суб'єктивність, властиві “я”, суперечать можливості плюралізації». Знаний французький лінгвіст потрактує *ми* як поєднання «я» і «не-я», що становить «нову єдність зовсім іншого типу, складники якої нееквівалентні: в “ми” завжди переважає “я”, оскільки не може бути “ми” інакше, ніж на основі “я”, і це “я” підпорядковує собі елемент “не-я” через свою властивість трансцендентності» (Бенвеніст, 1974, с. 267). Група осіб, на яку вказує *ми*, сприймається як продовження *я*, спільнота, між членами якої наявний особливий зв'язок. Вочевидь, людина вперше чує слово *ми*, вжите щодо себе та найближчих членів родини, у ранньому дитинстві і впродовж життя асоціює його зі своїм першим досвідом колективної ідентичності.

Позірна простота, висока частотність уживання, соціальна і психологічна вагомість слова *ми* для перебігу комунікації в найрізноманітніших життєвих ситуаціях робить його важливим інструментом мовленнєвої і соціальної взаємодії. *Ми* дає змогу висловлювати спільну позицію, говорити від чийогось імені, встановлювати ідентичність з аудиторією та з відсутніми в ній і, нарешті, проводить незриму межу між своїми і чужими, зокрема може протиставляти свою націю іншим.

Усвідомлення відмінностей від інших є обов'язковою умовою конструювання власної ідентичності. Опозиція *ми* — *вони* вербалізує найзагальніший поділ на соціальні групи, де *ми* окреслює «своїх», яких поєднує низка ознак, що властиві *я* — стрижневому члену цієї групи. Використання у мові одного з членів цієї опозиції актуалізує наявність іншого: якщо є *ми*, то є й *вони*. Невипадковими є спостереження С. Єрмоленко, що словосполучення *національна ідентичність* засвідчує синтез спільного (властивих певному народу спільних рис) та відмінного (протиставлення іншим народам) (Yermolenko, 2022, р. 198). Дослідниця зауважує вживання в розмовному мовленні та в художніх текстах, що його відтворюють, для вираження національної ідентичності усталених висловів зі значенням протиставлення *свій* — *чужий*, *ми* — *вони*. Характерна для цих одиниць оціночна та вказівна семантика виявляється, зокрема, у текстах, які зображають драматичні воєнні події (Yermolenko, 2022, р. 198).

Згадані властивості *ми* зумовлюють активне використання цього займенникового слова для конструювання колективної ідентичності у публічній сфері. П. Вомак, аналізуючи вживання висловів із першою

особою множини в політичному дискурсі, доходить висновку про здатність *ми* проголошувати спільноту, яка існує поза межами місця і часу, яку уявляють, а не безпосередньо переживають. На думку дослідника, висловлювання з *ми* має перформативний характер, адже прономінатив не називає колективну сутність, яка існує у світі, відбувається акт формування такої сутності, створення її необхідних зв'язків і виключень (Womack, 2022, р. 94). Ідентичність підтримується і конструюється завдяки дейктичній силі *ми*, здатній поєднати тут і тепер мовця з необмеженою кількістю осіб, а контекст уживання цього слова оприявнює актуальні параметри об'єднання.

5. Семантичні зони функціонування національного *ми*. Усвідомлення національної ідентичності, характер нації та фізичний вимір її існування

Е. Сміт називає такі атрибути нації: власна назва, спільні міфи, спільна історія, спільна національна культура, завойована батьківщина, спільні права й обов'язки, єдина економіка (Сміт, 2002, с. 21). Очевидно, що для існування більшості цих атрибутів потрібне вибудовування й поширення відповідних наративів у публічних, наприклад медійному, та напівпублічних дискурсах. Реалізацію останніх проаналізували дослідники австрійської ідентичності на основі обговорень у фокус-групах. Було виокремлено «п'ять семантичних макрозон», пов'язаних із дискурсивним конструюванням австрійської ідентичності: 1) ідея «*homo austriacus*» і «*homo externus*»; 2) наратив колективної політичної історії; 3) дискурсивна конструкція спільної культури; 4) дискурсивна конструкція колективного теперішнього та майбутнього; 5) дискурсивна конструкція «національного тіла» (De Cillia, Reisigl, & Wodak 1999, р. 158). Функціонування національного *ми* в аналізованих текстах «Українського тижня» також можна поділити на декілька семантичних зон, що демонструють напрями конструювання національної ідентичності, актуальні впродовж 2022 р., більшість якого українська держава вела збройну боротьбу за виживання з набагато сильнішим ворогом: 1) потреба розуміння власної національної ідентичності; 2) характер нації (стереотип українця); 3) фізичний вимір існування нації (люди та територія); 4) історична пам'ять; 4) культура; 5) теперішнє; 6) майбутнє; 7) завдання, які потрібно розв'язати для належного буття нації. Природно, що між окресленими семантичними зонами наявні тісні зв'язки, адже вони засвідчують утілення різних ас-

пектів ідентичності того самого колективного суб'єкта. Зокрема, історична пам'ять, культура пов'язані з конкретними особами та місцями, усвідомлюються як такі, що впливають на теперішнє і майбутнє нації; обсяг і характер завдань зумовлені історично і залежать від сучасних обставин, людей, що в них опинилися, тощо.

Не надто потужно представлена у кількісному плані перша семантична зона є прикметною зважаючи і на специфіку видання (на його сторінках подано не лише різноманітну аналітику, а й інформацію про культурні заходи, постійними авторами є знані публічні інтелектуали), і на вирішальний для буття нації час, коли були написані й оприлюднені тексти, відбулися описувані події. Висловлені устами різних спікерів думки про важливість і складність осмислення власної національної ідентичності набули особливого значення, витворюючи окремий наратив. З-поміж інших мовних засобів його сформовано, зокрема, за допомогою національного *ми*: *Те, що «Україна — не Росія», тепер уже очевидно для всіх, але це їй досі не відповідь на питання, хто ми є. Не давши цю відповідь самим собі, ми заледве можемо розраховувати на належне визнання (07.07); У нас багато стереотипів щодо нашої історії, тому що багато століть Україна була колоніальною країною і за нас історію писали росіяни. Тому важливо розуміти нашу власну ідентичність, корені, чому ми такі, які є (05.09).*

Приймаючи сформульоване Б. Андерсоном бачення нації як уявленої спільноти, маємо визнати істотність рефлексій представників нації про її характерні риси та утвердження останніх через сприйняття та відтворення відповідного стереотипу. Як зазначив Р. Шпорлюк, «вкрай важливо, чим нація себе уявляє; інакше кажучи, значення криється у *змісті* націоналістичного образу себе. Важливо, чи нація визначає себе як “від природи” мирну чи войовничу, природжено демократичну чи авторитарну, прихильну до нових економічних методів чи традиційно аграрну, відкрити до всіх, хто хотів би до неї приєднатися, чи визначену за расовими (а, отже, непроникними) критеріями тощо» (Шпорлюк, 2016, с. 112).

Уживаючи *ми*, у публікаціях «Українського тижня» різні мовці характеризують українців як вільних людей, які не є войовничими, не претендують на чуже, але рішуче захищають свою країну: *Ми — українці, ми — вільні люди, ми живемо у власній країні (22.05)*¹; *Ми ніякі не*

¹ У дужках подано дату оприлюднення матеріалу на сайті видання.

завойовники, **нам** не потрібні чужі землі. **Ми** просто хочемо жити у себе, нормально та щасливо (26.07); **Ми** ніколи не претендували на чуже, ніколи і нікому не нав'язували своїх принципів та політики (08.05). В умовах повномасштабної війни з колишньою метрополією, яка прагне упокорити українців, заперечуючи їхнє право на національне визначення, у суспільній думці актуалізуються ті національні риси, які вможливають перемогу. Проаналізований матеріал засвідчує, що українці усвідомлюють себе як сильну націю. *Росія почала війну в 2014-му, але сьогодні ми сильні. У нас сильна армія, сильна дипломатія і сильні партнери* (19.01), — ці слова належать міністрові закордонних справ Дмитру Кулебі. Озвучені на спільному брифінгу із держсекретарем США Ентоні Блінкеном, вони потрапили до матеріалів чи не всіх українських ЗМІ, зокрема й до «Українського тижня».

Найчастіше згадано єдність нації, напр.: *Нема в нас «двох Україн» — є одна модернізована, тобто сучасна, українська нація* (04.03); *У нас нечуване національне єднання* (02.09). Важливим для окреслення третьої семантичної зони — фізичного виміру нації — є те, що єдність стосується представників різних етносів, які зараховують себе до українців. Це засвідчують слова представниці кримськотатарського народу Ейсмонт: *«Тільки разом можна перемогти і вистояти. Цього не вистачало нам, українцям», — каже вона. «Ми як нація усвідомили це з початком повномасштабної війни. Коли біда прийшла в кожен домівок, війна стала болючою для кожного українця — і ми тепер єдині»* (Кудрін, 2022).

На третій місяць повномасштабного вторгнення на сайті видання з'явилася стаття українського філософа і публіциста В. Кебуладзе, де повторюване національне *ми* визначає загальну тональність викладу. Одна з ключових тез — *ми єдині*. Вона виокремлена як назва розділу і повторюється у його тексті: *Ми єдині. Ненависть до ворога об'єднала нас. Але ця ненависть не дегуманізує нас. Росіянам ніколи не вдасться дегуманізувати нас. Ми підтримуємо одне одного* (Кебуладзе, 2022). Останній із семи невеликих розділів має назву «Ми тут». Його завершує п'ятикратне повторення *ми*: *Ми ще тут. Ми, українці. Ми, люди. Ми, українці. Ми, люди* (Кебуладзе, 2022). Для нації, якій загрожує фізичне знищення, актуальним є збереження власного існування, утвердження своєї належності до людей.

За допомогою *ми* в текстах «Українського тижня» оприявлено й недоліки національного характеру: *Так, ми часом помиляємося. Ми сваримо-*

ся між собою, але це наші помилки і наші чвари (27.02); *Посваритися один з одним ми ще встигнемо, ми це вміємо і любимо* (09.03); ...*До лютого ми були нацією опортуністів — підкреслюю, не пройдисвітів, але опортуністів у кожному разі* (26.10). Акцентована єдність нації не заперечує різноманітності її представників, а недоліки не заважають гордитися своєю належністю до *ми*, що особливо гостро відчувалося на початку повномасштабного вторгнення, коли життя нації опинилося під загрозою. В емоційній статті, оприлюдненій 4 березня 2022 р., історик Лариса Якубова зафіксувала цю характеристику національного *ми*, констатуючи вихід нації з приниженого колоніального статусу, який утверджувався, зокрема, дискурсивно: *У нас прекрасна животвірна національна ідея. (...Ми вириваємося з комунобільшовицької колії. Ми прекрасні. Наша місія — завалити комунобільшовизм та імперську ідею дискурсивно, а їхню спадкоємицю Росію — як державу*² (Якубова, 2022). 29 квітня в інтерв'ю спортивного журналіста Івана Вербицького прозвучали подібні думки: *Зараз ми поступово почали повертатися до того, щоб пишатися тим, що ми українці* (Голуб, 2022).

Вибудовування характеристик національного *ми* в умовах війни відбувається через усвідомлення і наголошення своєї відмінності від ворога. Вербалізація різних аспектів опозиції *ми* — *вони* стала частиною протидії імперському наративу, який не визнає національної окремішності українців, і сприяла утвердженню власної ідентичності: *Для нас чуже майно недоторканне, але для них — це ресурс...* (19.04); *Вони нас ненавидять, а ми з них сміємося* (24.08); *Серед іншого, ми маємо стосовно них ще одну відчутну перевагу: ми їх розуміємо, вони нас ні* (24.08). Натомість відзначено цивілізаційну належність українців до Європи: *Слухайте, ми вже в Європі. Силою неблаганних обставин, іронії долі, історичної логіки ми повернулися туди, де були давно й де нас нібито вже не чекали...* (05.05); *Ми — цивілізована країна та не можемо діяти в інший спосіб [...] ми європейці!* (09.06).

Війна вплинула і на сприйняття фізичного виміру існування нації, тих людей і територій, що асоціюються з *ми*. Найочевидніший її наслідок — загроза знищення. Прикметним у цьому аспекті видається інтерв'ю, що було розміщене на сайті 2 серпня 2022 р. Українка, яка вже понад двадцять років мешкає в Італії, ідентифікує себе як представницю загроженого

² Речення виокремлено іншим шрифтом на сайті видання.

національного ми: *Не можу зрозуміти, за що нас убивають. За що вбивають дітей? За що нам ця війна і що ми кому поганого зробили? Нас, українців, мільйони за ці тридцять років розкидано по світу. Ми поїхали з дому, щоб досягти кращого життя, а тут ще й війна. Чи нас взагалі хочуть позбавити нашої хати, нашої території, нашого всього? Ми що, не маємо права взагалі щось мати? Маємо вимерти?* (Малко, 2022). Втрати, яких зазнає національне ми через війну, потреба і надія на відновлення його цілісності констатовані впродовж року неодноразово, напр.: *Ми повернемо Крим і кожен клатик нашої землі* (16.06); — *А якщо у нас більше не буде Києва, а якщо у нас більше не буде Маріуполя і Харкова?* (28.09).

6. Національне ми в минулому, теперішньому і майбутньому

Для національної ідентичності обов'язковим є уявлення про спільну історію. Воно обґрунтовує потребу спільного сучасного життя та стає фундаментом для вибудовування майбутнього нації. За М. Біллігом, «усі нації зберігають почуття власної історії, яка не належить нічийй іншій. Не випадково поява національних держав зазвичай супроводжується створенням національних історій» (Billig, 1995, p. 70). Дискурсивне конструювання спільної національної історії реалізується і в освіті, і в політиці, і, безперечно, у ЗМІ. Для постколоніальних держав це непросте завдання, адже імперії намагаються привласнити минуле колоній, насаджуючи своє бачення, де колонізованим відмовлено в суб'єктності. Невипадково дискурсивне конструювання української національної пам'яті у ЗМІ відбувається через протидію імперським наративам, що, зокрема, простежуємо і в аналізованих матеріалах. Минуле національного ми постає як тривалий шлях до незалежності всупереч потужному впливу імперії, напр.: *Нас багато разів ховали. З певністю, що заслабкі, що чи й існуємо, придавлені тінню «великого русского народа» [...] А ми щоразу виборсувалися, заявляючи собі та світові: «Ще не вмерла...»* (02.05); *Ми достатньо довго прожили в реальності, обриси якої визначалися тим, чого Росія «хоче» і що вона «знаходить привабливим»* (06.10).

В умовах війни з колишньою метрополією за збереження власної національної держави гостро постає потреба переосмислення, опрацювання травматичного досвіду колонізованих. Саме він є тим важливим аспектом спільного минулого, який нині актуальний для українського національного ми: *Ще й сьогодні ми до кінця не подолали наслідків травм,*

завданих нам Голодомором, колективізацією та розкуркуленням (19.04); ...Деколонізація нашої історичної пам'яті ще далеко не завершена — **ми** радше на початку цього довгого і непростого шляху (11.05). **У нас** багато стереотипів щодо нашої історії, тому що багато століть Україна була колоніальною країною і **за нас** історію писали росіяни (05.09). Водночас рефлексії підлягає й минуле після здобуття Незалежності, зокрема колективні помилки, хоча таких контекстів уживання національного **ми** значно менше, напр.: *Надто довго **ми** толерували російську поспу в маршрутках, російських діячів у назвах вулиць...* (27.07); *Свою економіку **ми** також вибудовували без урахування того, що Росія — це головна загроза нашому існуванню як держави і народу* (24.08). 3-поміж часових вимірів, релевантних для окреслення національного **ми**, у текстах 2022 р. найбільш вербалізованим є минуле. Очевидно, не тільки тому, що воно важливе для конструювання ідентичності будь-якої нації: повномасштабне вторгнення Росії було потрактоване як спроба імперії повернути собі контроль над колишньою колонією, повернути минуле. Крім того, адекватна репрезентація минулого і культури українців у світі дає змогу нації говорити від власного імені, позбутися ототожнення з імперією. Болісне відчуття того, що світ досі не бачить відмінностей між українським та російським, прагнення вийти з російської імперської тіні, показати самобутність національного **ми** засвідчують останні речення статті Віталія Михайловського, яку оприлюднено в перші дні повномасштабного вторгнення — 4 березня: *Ми не Росія. We are not Russia* (Михайловський, 2022).

Досліджуваний матеріал засвідчує, що позначення національної належності культури за допомогою **ми** безпосередньо пов'язане з розумінням минулого. Принциповим у цьому аспекті постає розмежування української та російської культур, а також оприявлення російської практики привласнення українських культурних досягнень, напр.: *Безліч вкрадених експонатів доводять, що **у нас** — своя культура, і її реліквії мають бути саме в Україні* (06.10); ***Ми** прямо зараз ділимо нашу культуру і російську. І **ми** віддаляємося, цей процес займатиме десятиліття, але **ми** вже в ньому* (21.10). Особливу важливість культури для вироблення і збереження національної ідентичності у народів, що не мали своєї держави, відзначила О. Забужко: «...ідея нації як духовної спільноти, що впізнає і стверджує себе не в актах невіддільної од насильства політичної сили, а в актах матеріальної та духовної культури, стала в їхній ментальності

відповідним пунктом національного самоосмислення й досі циркулює як органічно-самозрозуміла» (Забужко, 2020, с. 55). Закономірно, що така «культуризація історії» (Забужко, 2020, с. 70), природна для бездержавного народу, передбачала відмежування від найближчих сусідів, а осмислення українського національного характеру відбувалося через протиставлення російському або російському й польському (Забужко, 2020, с. 75–76). Отже, у спорідненості уявлень про минуле і культуру нації, прагненні відмежуватися від російських впливів можна вбачати історичну тяглість способів конструювання української національної ідентичності. Водночас війна загострила відчуття відмінності від імперського Іншого, який сприймається як нищівний для українського національного *ми* і в культурному, і в фізичному вимірі.

Теперішнє нації — це війна, що демонструють численні контексти вживання національного *ми*, напр.: *Бо майже через сто років ми всі — незалежно від роду занять, віку і статі — стали учасниками Третіх визвольних змагань* (08.04); *Росіяни вбивають нас кожного дня і кожної ночі...* (22.05); *Хіба не ми вже 181 день чинимо опір..?* (24.08). Невідомість майбутнього, що значною мірою зумовлена складністю, непередбачуваністю результатів війни, у текстах «Українського тижня» репрезентована різною тематичною спрямованістю висловлювань із національним *ми*: очікування зброї, перемога, відбудова країни, майбутні загрози безпеці, статус на міжнародній арені тощо, напр.: *Після нашої перемоги ми почнемо відбудовувати нашу країну* (04.03); *Відтепер ми, Україна, приречені бути авангардом Європи, bastіоном вільного світу й водночас вітриною успішної демократії та ринкової економіки* (05.05); *Може статись навіть гірше: модернізована імперія стане для нас ще більшою загрозою, ніж маразматично-клетократичний путінський фашизм* (07.11).

Минуле, теперішнє і майбутнє національного *ми* зумовлюють значний обсяг та складність завдань, які постають перед ним. Таких завдань у досліджуваному матеріалі сформульовано чимало. Вони стосуються адекватної оцінки наявних проблем, сталого розвитку, культури, дерусифікації та поширення українських наративів у світі, напр.: *Потрібно невинно працювати, аби ми були рівноправним і самостійним партнером у інтелектуальному світі* (04.03); *...Ми маємо створити таку літературу, що зможе відобразити біль, страх, рішучість і подвиг людей серед подій, в епіцентрі яких опинилася наша країна* (07.09).

7. Висновки

Уявлення про націю як політичну спільноту зумовлюють уживання національного *ми* у певних контекстах, водночас практика вживання національного *ми* у дискурсах різного типу (в публічних виступах політиків, культурних діячів, в освіті та медіа, у приватних розмовах тощо) впливає на конструювання та підтримання національної ідентичності. Специфічна множинність, дейктична природа *ми* зумовлюють ефективність його використання як мовного засобу представлення національної ідентичності в медійних текстах, адже *ми* встановлює особливий спільний мовця з необмеженою кількістю осіб, а контекст уживання цього слова оприявнює актуальні параметри їх об'єднання.

Функціонування національного *ми* у текстах, що були оприлюднені на сайті журналу «Український тиждень» упродовж 2022 р., демонструє аспекти української національної ідентичності, актуальні в період повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Виокремлюємо такі семантичні зони, пов'язані з дискурсивним конструюванням української ідентичності за допомогою національного *ми*: 1) потреба розуміння власної національної ідентичності; 2) характер нації (стереотип українця); 3) фізичний вимір існування нації (люди та територія); 4) історична пам'ять; 4) культура; 5) теперішнє; 6) майбутнє; 7) завдання, які потрібно розв'язати для належного буття нації.

Важливим елементом усвідомлення національної ідентичності є встановлення своєї відмінності від ворога, що, зокрема, вербалізовано через опозицію *ми* – *вони*, а також констатація належності України до європейського цивілізаційного простору. З-поміж часових семантичних зон, які відбивають буття українського національного *ми*, найчастіше згадане спільне минуле, що зумовлює теперішнє і майбутнє, а також ті завдання, які постають перед українцями. В усіх семантичних зонах на спосіб вибудовування національної ідентичності вплинуло колоніальне минуле України, потреба протидіяти російським імперським наративам та оборонятися від повномасштабного збройного вторгнення Росії.

Перспективою дослідження є вивчення дискурсивного конструювання української національної ідентичності за допомогою різних мовних засобів упродовж XX–XXI ст. у контексті постколоніальних студій.

Список використаної літератури

- Андерсон, Б. (2001). *Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму*. Критика.
- Бенвенист, Э. (1974). *Общая лингвистика*. Прогресс.

- Голуб, А. (2022). Спортивний журналіст Іван Вербицький: «Більшість спортсменів усе розуміють і демонструють абсолютно правильну поведінку, відповідно до вимог часу». *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/sportyvnyj-zhurnalyst-ivan-verbytskyj-bilshist-sportsmeniv-use-rozumiiut-i-demonstruiut-absolutno-pravylnu-povedinku-vidpovidno-do-vymoh-chasu/>.
- Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК), М. Шведова, Р. Фон Вальденфельс, С. Яригін, А. Рисін, В. Старко, М. Возняк, М. Крук та ін., Київ, Львів, Єна, 2017–2022. <http://uacorpus.org>.
- Дарчук, Н. (2020). Категорія особи в поетичних текстах Лесі Українки. *Лінгвістичні студії*, 40 (1), 19–35.
- Дяченко, Н. М. (2017). Семантико-стилістичне навантаження особових займенників у поезії М. Никончука. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 1 (85), 36–39.
- Жуйкова, М. В. (2021). Еволюція національної ідентичності Агатангела Кримського та мовні маркери МИ і НАШ. *Східний світ*, 2, 23–38.
- Жуйкова, М. В. (2022a). Ексклозивні та інклюзивні ми-групи у драмі Лесі Українки «Бояриня»: інформативний аспект. *Мова. Література. Фольклор*, 1, 21–26.
- Жуйкова, М. (2022b). МИ vs Я і ТИ: групова та індивідуальна ідентичність у драмах Лесі Українки. *Мова: класичне — модерне — постмодерне*, 8, 171–186.
- Забужко, О. (2020). *Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період*. КОМОРА.
- Калашник, О. В. (2016). Семантичне наповнення особових прономінативів в інтимній ліриці Олександра Високого. *Лінгвістичні дослідження*, 42, 29–35.
- Калашник, О. В. (2017). Пронімінативи як складники семантичних полів свій/чужий у сучасній інтимній поезії. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки»*. *Мовознавство*, 8 (1), 92–95.
- Калашник, О. В., Олексенко, О. А., & Халіман, О. В. (2022). *Художня семантика й стилістика займенника в українській інтимній поезії II пол. XX — поч. XXI ст.* Харківське історико-філологічне товариство.
- Кебуладзе, В. (2022). Росія дегуманізує світ. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/rosiia-dehumanizuiye-svit/>.
- Кудрін, Ф. (2022). Помста за Сирію та мрії про повернення Криму. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/pomsta-za-syriiu-ta-mrii-pro-povernennia-do-krymu/>.
- Кулик, В. (2010). *Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки*. Критика.
- Малко, Р. (2022). Волонтерка з Італії: «Допоки ми не змусимо світ звертати на нас увагу, допомагати нам ніхто не буде». *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/volonterka-z-italii-dopokuy-my-ne-zmusymo-svit-zvertaty-na-nas-uvahu-dopomahaty-nam-nikhto-ne-bude/>.
- Михайловський, В. (2022). Війна за розум західного світу — це гарантія нашої незалежності. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/vijna-za-rozum-zakhidnoho-svitu-tse-harantiiya-nashoi-nezalezhnosti/>.
- Олексенко, О. (2015). Пронімінативність поетичного мовлення як ознака авторського стилю (на матеріалі творчості поетів-шістдесятників). *Studia Ukrainica Poznaniensi*, III, 181–188.
- Сирко, І. М. (2015). Особові займенники як засоби інтимізації щоденникового тексту (на матеріалі української та англійської лінгвокультур). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, 58, 277–279.
- Сміт, Е. (2004). *Націоналізм. Теорія. Ідеологія. Історія*. К.І.С.
- Шкіцька, І. Ю. (2012). *Маніпулятивна стратегія позитиву в українській мові* [Дис. доктора філологічних наук, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України]. Київ.

- Фанон, Ф. (2016). *Гнані і голодні*. Вперед.
- Шпорлюк Р. (2016). *Формування модерних націй: Україна — Росія — Польща*. Дух і Літера.
- Ясакова, Н. (2012). Семантика і функціонування займенника *ми* та дієслівних форм першої особи множини. *Мовознавчий вісник*, 14–15, 238–245.
- Ясакова, Н. (2016). *Категорія персональності: природа, структура та репрезентація в українській літературній мові*. НаУКМА.
- Ясакова, Н. (2017). *Ми замість я: семантика і прагматика. Мова: класичне — модерне — постмодерне*, 3, 121–131.
- Ясакова, Н. (2018). Актуалізація семантики персональності в поезії Василя Симоненка. *Наукові записки НаУКМА. Мовознавство*, 1, 35–40.
- Якубова О. (2022). Наша місія — знищити імперську ідею дискурсивно, а Росію — як державу. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/nasha-misiia-znyshchyty-impersku-ideiu-dyskursyvno-a-rosiiu-iak-derzhavu/>.
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. Sage.
- Dam, L. (2015). The functionality of personal pronouns in constructions of communities. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, 1, 31–42.
- De Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identities. *Discourse & Society*, 10 (2), 149–173.
- Gyuró, M. (2015). Construction of national identity: power in acceptance speeches. *Discourse and Interaction*, 8 (1), 21–36.
- Íñigo-Mora, I. (2004). On the use of the personal pronoun *we* in communities. *Journal of Language and Politics*, 3 (1), 27–52.
- Kuzio, T. (2006). National Identity and History Writing in Ukraine. *Nationalities Papers*, 34 (4), 407–427.
- Liu, R.-Y. (2023). Constituting institutional identity in political discourse: The use of the first-person plural pronoun in China's press conferences. *Language in Society*, 52 (3), 1–24.
- Womack, P. (2022). Pronouns: *we/us/our*. *Critical quarterly*, 64 (2), 93–99.
- Yermolenko, S. (2022). National identity in the era of globalization. *Journal "Ukrainian sense"*, 1 (2), 197–205.

References

- Anderson, B. (2001). *Uiavleni spilnoty. Mirkuvannia shchodo pokhodzhennia y poshyrennia natsionalizmu*. Krytyka [in Ukrainian].
- Benvenist, E. (1974). *Obshchaia lingvistika*. Progress [in Russian].
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. Sage.
- Dam, L. (2015). The functionality of personal pronouns in constructions of communities. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication*, 1, 31–42.
- Darchuk, N. (2020). Katehoriia osoby v poetychnykh tvorakh Lesi Ukrayinky. *Linhvistychni studii*, 40 (1), 19–35 [in Ukrainian].
- De Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identities. *Discourse & Society*, 10 (2), 149–173.
- Dyachenko, N. N. (2017). Semantyko-stylistychnе navantazhennia osobovykh zaimennykiv u poezii M. Nykonchuka. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*, 1 (85), 36–39 [in Ukrainian].
- Fanon, F. (2016). *Hnani i holodni*. Vpered [in Ukrainian].
- Gyuró, M. (2015). Construction of national identity: power in acceptance speeches. *Discourse and Interaction*, 8 (1), 21–36.

- Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrainskoi movy (HRAK), M. Shvedova, R. Fon Val'denfel's, S. Yaryhin, A. Rysin, V. Starko, M. Voznyak, M. Kruk ta in., Kyiv, L'viv, Yena, 2017–2022 [in Ukrainian]. <http://uacorpus.org>.
- Holub, A. (2022). Sportyvnyi zhurnalist Ivan Verbytskyi: “Bilshist sportsmeniv use rozumiut i demonstriui absoliutno pravylnu povedinku, vidpovidno do vymoh chasu”. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/sportyvnyj-zhurnalist-ivan-verbytskyj-bilshist-sportsmeniv-use-rozumiut-i-demonstriui-absoliutno-pravylnu-povedinku-vidpovidno-do-vymoh-chasu/> [in Ukrainian].
- Íñigo-Mora, I. (2004). On the use of the personal pronoun *we* in communities. *Journal of Language and Politics*, 3 (1), 27–52.
- Kalashnyk, O. V. (2016). Semantychnie napovnennia osobovykh pronominyv v intymnii lirytii Oleksandra Vysokoho. *Linhvistychni doslidzhennia*, 42, 29–35 [in Ukrainian].
- Kalashnyk, O. V. (2017). Pronominyv yak skladnyky semantychnykh poliv svii/chuzhyi u suchasni intymnii poezii. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii “Filolohichni nauky”*. *Movoznavstvo*, 8 (1), 92–95 [in Ukrainian].
- Kalashnyk, O. V., Oleksenko, O. A., & Khaliman, O. V. (2022). *Khudozhnia semantyka y stylistyka zaimenkyk v ukrainskii intymnii poezii II pol. XX—poch. XXI st.* Kharkivske istoriko-filolohichne tovarystvo [in Ukrainian].
- Kebuladze, V. (2022). Rosiia dehumanizui svit. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/rosiia-dehumanizui-svit/> [in Ukrainian].
- Kudrin, F. (2022). Pomsta za Syrii ta mrii pro povnennia Krymu. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/pomsta-za-syrii-ta-mrii-pro-povnennia-do-krymu/> [in Ukrainian].
- Kulyk, V. (2010). *Dyskurs ukrainskykh medii: identychnosti, ideologii, vladni stosunki*. Krytyka [in Ukrainian].
- Kuzio, T. (2006). National Identity and History Writing in Ukraine. *Nationalities Papers*, 34 (4), 407–427.
- Liu, R.-Y. (2023). Constituting institutional identity in political discourse: The use of the first-person plural pronoun in China's press conferences. *Language in Society*, 52 (3), 1–24.
- Malko, R. (2022). Volonterka z Itali: “Dopoky my ne zmusymo svit zvertaty na nas uvahu, dopomahaty nam nikhto ne bude”. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/volonterka-z-italii-dopoky-my-ne-zmusymo-svit-zvertaty-na-nas-uvahu-dopomahaty-nam-nikhto-ne-bude/> [in Ukrainian].
- Mykhailovskyi, V. (2022). Viina za rozum zakhidnoho svitu — tse harantii nashoi nezalezhnosti. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/vijna-za-rozum-zakhidnoho-svitu-tse-harantii-nashoi-nezalezhnosti/> [in Ukrainian].
- Oleksenko, O. (2015). Pronominalnist poetychnoho movlennia yak oznaka avtorskoho stylu (na materialii tvorchosti poetiv-shistdesiatnykiv). *Studia Ucrainica Poznaniensi*, III, 181–188 [in Ukrainian].
- Shkitska, I. Yu. (2012). *Manipulativna stratehiia pozytyvu v ukrainskii movi* [Dys. doktora filolohichnykh nauk, Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni NAN Ukrainy]. Kyiv [in Ukrainian].
- Shporliuk, R. (2016). *Formuvannia modernykh natsii: Ukraina — Rosiia — Polshcha*. Dukh i Litera [in Ukrainian].
- Smith, A. (2004). *Natsionalizm. Teoriia. Ideologii. Istoriia*. K.I.S. [in Ukrainian].
- Syrko, I. M. (2015). Osobovi zaimenkyk yak zasoby intymizatsii shchodennykovoho tekstu (na materialii ukrainskoi ta anhliiskoi linhvokultury). *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”*. *Serii “Filolohichna”*, 58, 277–279 [in Ukrainian].
- Womack, P. (2022). Pronouns: *we/us/our*. *Critical quarterly*, 64 (2), 93–99.
- Yakubova, O. (2022). Nasha misiia — znyshchyty impersku ideiu dyskursyvnno, a Rosiui — yak derzhavu. *Ukrainskyi tyzhden*. <https://tyzhden.ua/nasha-misiia-znyshchyty-impersku-ideiu-dyskursyvnno-a-rosiui-iak-derzhavu/> [in Ukrainian].

- Yasakova, N. (2012). Semantyka i funktsionuvannia zaimennyka my ta diieslivnykh form pershoi osoby mnozhyny. *Movoznavchyi visnyk*, 14–15, 238–245 [in Ukrainian].
- Yasakova, N. (2016). *Katehoriia personalnosti: pryroda, struktura ta reprezentatsiia v ukrayins'kii literaturnii movi*. NaUKMA [in Ukrainian].
- Yasakova, N. (2017). My zamist ya: semantyka i prahmatyka. *Mova: klasychne — moderne — postmoderne*, 3, 121–131 [in Ukrainian].
- Yasakova, N. (2018). Aktualizatsiia semantky personalnosti v poezii Vasylia Symonenka. *Naukovi zapysky NaUKMA. Movoznavstvo*, 1, 35–40 [in Ukrainian].
- Yermolenko, S. (2022). National identity in the era of globalization. *Journal “Ukrainian sense”*, 1 (2), 197–205.
- Zabuzhko, O. (2020). *Filosofia ukrainskoi idei ta yevropeiskyi kontekst: frankivskyi period*. KOMORA [in Ukrainian].
- Zhuykova, M. V. (2021). Evoliutsiia natsionalnoi identychnosti Ahatanhela Krymskoho ta movni markery MY i NASH. *Skhidnyi svit*, 2, 23–38.
- Zhuikova, M. V. (2022a). Ekskliuzyvni ta inkluzyvni my-hrupy u dramy Lesi Ukrainky “Boiarynia”: informatyvnyi aspekt. *Mova. Literatura. Folklor*, 1, 21–26. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2022-1-3> [in Ukrainian].
- Zhuikova, M. (2022b). MY vs Ya i TY: hrupova ta indyvidualna identychnist u dramakh Lesi Ukrainky. *Mova: klasychne — moderne — postmoderne*, 8, 171–186. <https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2022.8.171-186> [in Ukrainian].

Матеріал надійшов 21.08.2023

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)